

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

© 2016 ТАТАРИНА Т. В.

УДК 368.013(477)

Татаріна Т. В.

Тенденції розвитку ринку аграрного страхування в Україні

Метою статті є визначення перспективних напрямів реформування ринку аграрного страхування на основі дослідження його сучасного стану та розгляду основних проблем розвитку. Проаналізовано сучасний стан ринку аграрного страхування в Україні. Доведено, що цей сегмент страхового ринку має тенденцію до повільного скорочення, адже всі основні показники страхування в динаміці за останні чотири роки мають спадний характер. Враховуючи складну макроекономічну ситуацію у країні, ринок агрострахування доводить свою життєздатність та потенціал для подальшого розвитку. На основі виявлених тенденцій розвитку страхування аграрних ризиків з'ясовано проблеми, котрі заважають подальшому ефективному функціонуванню ринку. Запропоновано напрями реформування вітчизняного ринку аграрного страхування, зокрема, впровадження новітніх програм страхового захисту з перестраховою гарантією, прискорена розробка заходів зі страхового захисту інвестицій і кредитування. Також ринок агрострахування потребує зусиль із боку держави у його підтримці: введення змін до чинного законодавства і механізмів щодо їх виконання.

Ключові слова: ринок агрострахування, державне субсидіювання, перестраховування аграрних ризиків.

Табл.: 4. **Бібл.:** 8.

Татаріна Тетяна Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри страхування, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03068, Україна)

E-mail: tv.tatarina@yandex.ua

УДК 368.013(477)

Татарина Т. В. Тенденции развития рынка аграрного страхования в Украине

Целью статьи является определение перспективных направлений реформирования рынка аграрного страхования на основе исследования его современного состояния и рассмотрения основных проблем развития. В статье проанализировано современное состояние рынка аграрного страхования Украины. Доказано, что этот сегмент страхового рынка имеет тенденцию к медленному сокращению, поскольку все основные показатели страхования в динамике за последние четыре года имеют убывающий характер. Учитывая сложную макроэкономическую ситуацию в стране, рынок агрострахования доказывает свою жизнеспособность и потенциал для дальнейшего развития. На основе выявленных тенденций развития страхования аграрных рисков описаны проблемы, мешающие дальнейшему эффективному функционированию рынка. Предложены направления реформирования отечественного рынка аграрного страхования, в частности, внедрение новых программ страховой защиты с перестраховочной гарантией, ускоренная разработка мер по страховой защите инвестиций и кредитования. Также рынок агрострахования требует усилий со стороны государства в его поддержке: введение изменений действующего законодательства и механизмов по их исполнению.

Ключевые слова: рынок агрострахования, государственное субсидирование, перестрахование аграрных рисков.

Табл.: 4. **Библ.:** 8.

Татарина Татьяна Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры страхования, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03068, Украина)

E-mail: tv.tatarina@yandex.ua

УДК 368.013(477)

Tatarina T. V. Trends in the Development of the Agricultural Insurance Market in Ukraine

The aim of the article is to identify the promising directions in reforming the agricultural insurance market on the basis of studying its current state and consideration of the major development problems. The article analyzes the current state of the agricultural insurance market in Ukraine. It is proved that this segment of the insurance market has a tendency to slow reduction, as all the major insurance indicators in the dynamics for the past four years have a decreasing character. In spite the difficult macroeconomic situation in the country, agricultural insurance market proves its vitality and potential for further development. On the basis of the identified trends in the development of insurance of agricultural risks the problems hampering further effective functioning of the market are described. There suggested directions in reforming the national agricultural insurance market, in particular, the introduction of new programs of insurance protection with reinsurance guarantee, accelerated development of measures on insurance protection of investing and crediting. Also the agricultural insurance market requires efforts by the government aimed at its support: the introduction of changes in the active legislation and their enforcement mechanisms.

Keywords: agricultural insurance market, government subsidy, reinsurance of agricultural risks.

Tabl.: 4. **Bibl.:** 8.

Tatarina Tetyana V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Insurance, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03068, Ukraine)

E-mail: tv.tatarina@yandex.ua

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними дослідженнями. Україна займає провідні позиції у світі з виробництва й експорту сільськогосподарської продукції. На сучасному етапі розвитку аграрного сектора найважливішим завданням являється подальша його розбудова, адже країна має значний потенціал до збільшення і підвищення якості виробництва.

Аграрне виробництво – одна з важливих, специфічних і водночас найбільш ризикованих сфер діяльності людини. Специфічні особливості аграрного ринку: висока вартість об'єктів через значну площу земельних угідь, підвищений ступінь ризикованості виробництва, кумулятивність збитків внаслідок природних катастроф і прогресуючих кліматичних змін, довготривалість циклу виробництва, що впливає на доходність аграріїв, зумовлюють необхідність використання одного з найважливіших інструментів мінімізації ризиків – страхування і за необхідності подальшої диверсифікації ризиків за допомогою перестраховання.

В умовах складної політико-економічної ситуації в Україні, скорочення всіх реальних показників ринку страхування, зокрема й аграрного, важливого значення набуває дослідження тенденцій його розвитку, виявлення проблем і шляхів їх вирішення за допомогою об'єднання зусиль страховиків, агровиробників і держави.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Питанням розвитку ринку аграрного страхування значну увагу приділяли такі вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Д. Базилевич, О. О. Гаманкова, С. А. Навроцький, С. С. Осадець, Р. В. Пікус, В. В. Шахов, Я. П. Шумелда, Р. Т. Юдашев та ін.

Однак існує потреба у подальшому дослідженні теоретичних і практичних аспектів функціонування ринку аграрного страхування в Україні та розробці пропозицій щодо його розвитку, визначенні ролі держави у реформуванні аграрного сектора економіки шляхом вдосконалення системи регулювання та надання підтримки.

Формулювання мети і завдань. Мета статті полягає у визначенні перспективних напрямів реформування ринку аграрного страхування на основі дослідження його сучасного стану та виявлення основних проблем розвитку.

Під час написання статті були поставлені такі завдання, що розкривають її мету:

- визначити основні тенденції розвитку ринку аграрного страхування в Україні;
- дослідити проблеми, котрі стримують розвиток страхування аграрних ризиків, та визначити шляхи їх вирішення;
- довести необхідність державної підтримки та диверсифікації ризиків за допомогою перестраховання для подальшого ефективного функціонування ринку аграрного страхування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Страхування ризиків аграрного виробництва у розвинених країнах є найбільш дієвим механізмом забезпечення безперервності, збалансованості та стабільності розвитку аграрного ринку й одним із ефективних методів компенсації збитків у цьому сегменті. Рівень страхування аграрних ризиків у цих країнах перевищує 60 % (США, Канада, Австралія – 78 %; Кіпр страхує 100 % сільськогосподарських угідь). В Україні цей показник характеризується низьким рівнем охоплення страхового поля (не перевищує 5 %), хоча статистика збитків підтверджує підвищену ризикованість цього сегмента [1].

Макроекономічні показники функціонування вітчизняного агроринку, приведені в табл. 1, свідчать про такі особливості розвитку:

- за даними 2005–2007 рр. спостерігаємо значне зростання основних показників, що пов'язано з підтримкою держави аграріїв через введення субсидій на страхові премії;
- з 2009 р. помітне різке скорочення показників через відміну субсидювання;
- у наступні п'ять років відбувається адаптація ринку до роботи в складних умовах;
- починаючи з 2013 р. показники ринку мають спадний характер через погіршення загальної економічної ситуації у країні.

Значне скорочення з 2013 р. обсягу страхових премій у страхуванні аграрних ризиків обумовлено знеціненням національної валюти, що спричинило відмову багатьох

Таблиця 1

Динаміка основних показників страхування сільськогосподарських культур в Україні за 2005–2015 рр.

Роки	Кількість договорів	Застрахована площа, тис. га	Сума премії, млн грн
2005	910	390	13
2006	1330	670	29
2007	4397	2360	117
2008	1637	1171	155
2009	1980	510	42
2010	1217	553	72
2011	2710	786	136
2012	1936	727	130
2013	1722	869	135
2014	1392	732	73
2015	1062	689	78

Джерело: сформовано автором на основі [2]

сільгоспвиробників від укладення договорів страхування. Зменшення показника застрахованої площі за цей же період можна пояснити політично-економічною ситуацією у країні. Так, анексія частини території України спровокувала втрату можливостей для розвитку аграрного страхування, адже відповідно скоротились площі в Донецькій, Луганській областях і в Криму.

У територіальному розрізі за кількістю укладених договорів в 2015 р. у страхуванні сільськогосподарських культур найбільшу питому вагу займає Вінницька область (130 договорів), далі – Дніпропетровська (101), Полтавська (86). За показником застрахованої площі лідерство утримують Хмельницька область (18,7 % у загальному обсязі), Вінницька (9,2 %) і Харківська (8,9 %). За обсягом зібраних

премій найбільшу частку займають: Хмельницька область (15,2 % у загальному обсязі), Дніпропетровська (14,6 %) і Вінницька (11,6 %). За показником страхового відшкодування першість належить Хмельницькій області, на яку припадає 70 % від усіх виплат.

Дослідження ринку агрострахування свідчить про досить незначну кількість продавців цих послуг в Україні. Активних учасників українського ринку аграрного страхування в 2014 р. було всього 16 страхових компаній, котрі отримали ліцензії на проведення страхування врожаю сільськогосподарських культур [3].

В 2015 р. можна виділити з 12 страховиків на ринку 7 найбільш активних у сегменті аграрного страхування (табл. 2).

Таблиця 2

Частка страхових компаній у показниках діяльності вітчизняного ринку агрострахування, %

Страхові компанії	Частка страховика у загальній застрахованій площі	Частка страховика у загальних страхових преміях	Частка у виплатах	Збитковість
Теком	9,8	5,8	38,7	85,3
Брокбізнес	1,4	2,1	7,5	46,1
Інго Україна	29,1	17,0	44,5	33,7
АХА страхування	16,7	12,5	5,4	5,5
АСКА	1,4	7,0	2,2	4,2
УАСК	2,0	5,9	0,5	1,2
PZU Україна	20,1	20,9	1,2	0,7
Оранта-січ	4,1	0,1	–	–
Фініст	14,6	27,8	–	–
Універсальна	0,3	0,1	–	–
УПСК	0,2	0,6	–	–
Страхові гарантії	0,3	0,1	–	–
Загалом / середня	100	100	100	12,9

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Найбільшу питому вагу у показниках застрахованої площі і надходжень страхової премії займають такі страховики: ПАТ «Інго Україна» – 29,1 % і 17 %; ПАТ «PZU Україна» – 20,1 % і 20,9 %; ПАТ «Фініст» – 14,6 % і 27,8 %; ПАТ «Теком» – 9,8 % і 5,8 %. Частка у виплатах страхового відшкодування переважає у страхових компаніях ПАТ «Інго Україна» і «Теком» 44,5 % і 38,7 % відповідно. Показник збитковості у цих страховиків найбільший, що свідчить про високий рівень виплат, а отже, виконання ними своїх зобов'язань перед страхувальниками.

Високий рівень виплат за 2015 р. припадає на сільськогосподарські культури: озиме жито (65,4 %); кукурудза (20,3 %); озима пшениця (15,4 %). Серед переліку запропонованих програм страхового захисту сільськогосподарських культур переважає «повна загибель» (93,9 % від усіх надходжень страхових премій). В основному це договори страхування озимих культур на час перезимівлі. Поіменовані ризики займають значно меншу частку – всього 7 % від усіх укладених договорів (табл. 3).

Як видно з табл. 3, сільгоспвиробники використовують обмежений перелік ризиків за програмами страхового

захисту і невеликій асортимент послуг. Відсутнє повноцінне мультиризикове страхування врожаю ярих та озимих культур на весняно-літній період. Майже не укладаються договори в страхуванні врожаю на весь цикл вирощування. Така ситуація свідчить про високу вартість цих продуктів і прагнення аграріїв знизити ціну на захист.

Загалом розмір страхового тарифу є найважливішим показником для страхувальника при прийнятті рішення щодо укладення договору страхування сільськогосподарських культур.

Середньорічна ставка страхової премії за останні 5 років зменшується (2011 р. – 3,74 %; 2013 р. – 3,1 %; 2015 р. – 2,0 %), «що пояснюється укладанням договорів страхування з безумовною франшизою у 50 %, котрі передбачають компенсацію лише катастрофічних збитків» [4]. Знижує тарифну ставку і використання аграріями в деяких випадках формального страхування, наприклад, при отриманні кредиту.

Проведений аналіз сучасного стану ринку аграрного страхування в Україні свідчить про його уповільнення, що пов'язано з такими проблемами:

Таблиця 3

Структура обраних страхувальниками програм страхового захисту посівів культур в Україні за 2015 р., %

Програма	Частка договорів	Частка застрахованої площі	Частка страхової суми	Частка страхових премій
Повна загибель	75,3	51,1	44,5	93,9
Поіменовані ризики	7,0	5,4	10,8	0,1
Повна загибель + весняні заморозки	14,1	42,1	43,8	5,7
Часткова та повна загибель + весняні заморозки	3,6	1,4	0,9	0,3
Загалом	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: сформовано автором на основі [2]

- обсягом і частотою настання можливих збитків і необхідністю їх належної диверсифікації;
- недосконалістю системи законодавчого регулювання ринку агрострахування, а також невиконанням у повному обсязі певних чинних нормативних положень (державне субсидіювання);
- недовірою фермерських господарств щодо гарантування виплат страховими компаніями;
- штучним заниженням ціни на страховий захист для активізації укладення договорів страхування;
- складністю у реалізації програм страхового покриття для аграріїв, недостатністю статистичної або виміральної бази для запровадження нових страхових продуктів (страхування за погодним індексом);
- заниженістю активності сюрвеєрських компаній, відсутністю регламентованих норм проведення оглядів відповідно до міжнародних стандартів.

Розглянемо детальніше кожну з визначених проблем у страхуванні агроризиків, обґрунтуємо напрями їх вирішення.

Сьогодні страхові компанії не завжди зацікавлені у прийнятті аграрних ризиків на страхування через величезні суми потенційних об'єктів, їх кумулятивність і мало-ефективну систему перестраховального захисту. «Підтвердженням цьому є присутність страхових компаній на ринку, котрі мають ліцензії на здійснення агрострахування, але не виявляють активності (ПАТ «Агрополіс», «Український Страховий Дім», «Фініст» тощо)». І відповідно раніше активні страховики, які відмовляються в останні роки приймати аграрні ризики на страхування» [5, с. 17].

Нівелювати такі ризики страховикам можна, насамперед, за допомогою перестраховальних операцій, оскільки підвищення франшизи до 50 % (сценарій попередніх років) призводило до погіршення фінансової стійкості аграрних підприємств, адже компенсувати збитки у розмірі 50 % виробники мали самостійно.

На міжнародних страхових ринках зацікавленість перестраховиків агрострахуванням постійно підвищується. Якщо двадцять років тому середній рівень утримання перестраховиком у страхуванні сільськогосподарських культур становив 10 млн дол., то сьогодні навіть брокери можуть легко розмістити за договорами перестраховування суму на порядок більшу. Основною формою покриття в цьому сегменті ринку залишаються пропорційні договори, а в непропорційному – договори ексцедента збитковості (Stop

Loss). Якість послуг учасників ринку перестраховування також покращилася: сильні компанії з високими рейтингами збільшують свою участь у перестрахованні агроризиків. «Найбільш відомі сьогодні міжнародні перестраховики по захисту сільськогосподарських ризиків: «Munich Re», «Swiss Re», «Patner Re», «Hannover Re», лондонські компанії «QBE/ LIMIT» [6].

Міжнародні страховики, порівнюючи продукти фондового ринку та ринку перестраховування, надають зазвичай перевагу перестраховальним операціям. Перестраховики, маючи віковий досвід із оцінки аграрних ризиків і їх територіального розподілу на основі довгострокових договорів, обирають оптимальний перестраховальний захист.

«В Україні агрострахування практично не захищено перестраховальними операціями. Причин цьому декілька. По-перше, пропозиції щодо укладення договору перестраховування надходять в останній момент, коли тільки підписаний договір страхування або страховики прогнозують його укладення з великою часткою власного утримання. В цей період портфелі західних рейтингових перестраховиків закриті для небезпечних ризиків. Отже, перестраховування стає можливим лише за високої ціни на перестраховальний захист. По-друге, значно підвищують вартість перестраховального покриття на міжнародних ринках і договору на факультативній основі. Облігаторні покриття мають довгостроковий характер, тобто учасники мають можливість їх щорічного поновлення з деякими уточненнями умов договору. Адміністративні витрати перестраховика значними є лише на етапі первинного підписання. В наступних періодах такі договори дають стабільний дохід при невеликих витратах» [7].

Як свідчить світова практика, ще одним важливим чинником у розвитку й ефективному функціонуванні сільськогосподарських ринків розвинутих країн вважають державне субсидіювання. На міжнародних страхових ринках можна виокремити кілька моделей участі держави у стимулюванні розвитку аграрних ринків:

- пасивна участь – здійснення сільськогосподарського страхування без участі держави;
- активна – з повною участю держави (введення держмонополії);
- стимулююча – здійснення страхування з «непрямою» участю держави (підтримка різних суб'єктів ринку, сприяння розвитку певних видів страхування).

Найбільш поширена у світі третя модель. До першої можна віднести таку країну, як Німеччина, тобто це укладення договорів страхування на добровільній основі без державної підтримки. Така особливість обумовлена:

- високим рівнем страхової культури сільгоспвиробників;
- активним використанням методів управління ризиками (новітні технології виробництва; використання фінансових інструментів);
- розвиненістю ринку цінних паперів (опціони, ф'ючерси, форвардні контракти).

В Україні запровадження державної підтримки у сільському господарстві започатковано у 2004 р. відповідно до Закону «Про підтримку сільського господарства України»,

яким передбачалося повертати аграрним підприємствам за рахунок коштів Держбюджету 50 % сплачених ними страхових платежів, а також відшкодувати 50 % вартості франшизи, якщо вона не перевищить 30 % страхової суми. Але тільки в 2005–2006 рр. почалась часткова реалізація цих планів. На кінець 2006 р. сільгоспвиробниками заявлено на компенсацію страхових платежів у сумі 12,5 млн грн. Водночас за цей період недофінансування становило 19,2 %, тобто кожне п'яте підприємство не отримало субсидію. У 2008 р. з передбачених Держбюджетом 200 млн грн було передано всього 72,8 млн грн (табл. 4). За даними табл. 4 відслідковуємо, що державне субсидювання здійснювалось тільки включно по 2008 р. У 2009–2011 рр. програма субсидювання була згорнута – кошти з бюджету вже не надходили.

Таблиця 4

Обсяги надання державних субсидій вітчизняним сільгоспвиробникам за 2005–2014 рр., млн грн

Показники	2005	2006	2007	2008	2009 / 2010	2011 / 2012	2013 / 2014
Субсидія	5,8	12,5	47,8	72,8	-	-	-

Джерело: сформовано автором на основі [5, с. 17]

Спроби відновити виплати державних субсидій здійснювались у 2012 р., але плани були реалізовані лише частково.

У складних політично-економічних умовах розвитку країни багато фермерських господарств не поспішають укладати договори страхування, адже не впевнені у можливостях страховиків компенсувати збитки через невротжайність. Деякі сільгоспвиробники страхують посіви чи поголів'я худоби не за потребою, а задля отримання банківського кредиту. На противагу цьому, страхові компанії активізують укладення договорів страхування шляхом зниження страхових тарифів і застосування бонусів. Але використання у страховому договорі франшизи або обмеженого покриття не відображає реального співвідношення між надходженням страхової премії та прийнятого на відповідальність страховика зобов'язання.

Як свідчить світовий досвід, страховики при визначенні ціни на страховий захист, мають враховувати: статистику збитків за період 5–10 років;

- визначення розміру максимально можливих збитків (катастроф);
- методологію визначення збитків;
- витрати на ведення справи (комісійні страхових агентів);
- закладену у страховому тарифі прибутковість страховика.

Складними іноді для фермерів є і розроблені програми страхового захисту. Запровадження зрозумілих і простих програм для аграріїв є важливим чинником готовності всіх суб'єктів до співпраці.

Аграрний ринок гостро потребує появи сюрвеєрських компаній і дотримання регламентованих норм і етапів проведення оцінки ризиків аграріями відповідно до міжнародних стандартів. У 2012 р. пройшла успішно перша державна сертифікація андеррайтерів, яких на сьогодні в Україні 32 спеціалісти, тоді як, наприклад, в Туреччині

потреби ринку задовольняють 800 фахівців у рослинництві і близько 800 експертів у тваринництві [8]. Стандартизація умов і правил здійснення оцінки ризиків в агрострахуванні дозволить активно співпрацювати на високому рівні банківським установам, міжнародним компаніям і страховикам і водночас зменшити навантаження у структурі страхового тарифу за статтею «витрати на ведення справи».

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна дійти таких висновків. За досліджуваний період (2005–2015 рр.) всі показники, котрі характеризують діяльність ринку агрострахування, мають тенденцію до повільного скорочення. На початок 2016 р. приблизно лише п'ята частина всіх ліцензованих страховиків укладають договори страхування врожаю сільськогосподарських культур. Асортимент страхових послуг у цьому сегменті звужений, ставка страхової премії штучно занижена. Відсутні програми страхового забезпечення гарантій інвесторам, кредиторам, лізингодавцям.

Водночас ринок аграрного страхування має потенціал для подальшого розвитку. Необхідні зміни, які б створили передумови для його ефективного функціонування. Основними напрямками реформування агрострахування мають стати: впровадження новітніх програм страхового захисту з перестраховою гарантією; прискорена розробка заходів зі страхового захисту інвестицій і кредитування. Також ринок агрострахування потребує зусиль із боку держави у його підтримці та введення змін до чинного законодавства і механізмів щодо їх виконання.

ЛІТЕРАТУРА

1. В Украине разработан и обсуждается проект Концепции развития агрострахования [Електронний ресурс]

// Фориншурер. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/news/14/06/23/31086>

2. Якубович В. Ринок агрострахування України. Фокус на 2014–2016 роках. Проект «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» [Електронний ресурс] / В. Якубович. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/files/file00564.pdf>

3. Татаріна Т. В. Перспективи розвитку агрострахування в Україні / Т. В. Татаріна // Збірник тез доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний ресурс страхового ринку в сучасних умовах» (4–5 грудня 2014 р., м. Київ) / За заг. ред. проф. В. Д. Базилевича. – Київ : Логос, 2014. – 432 с.

4. Рынок Агрострахования Украины в 2013 г. : анализ. исследование [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://agroinsurance.com/files/documents/Agroinsurance_in_Ukraine_2013_report_final.pdf

5. Шинкаренко Я. Огляд ринку агрострахування України в 2013 році / Я. Шинкаренко // Страхова справа. – 2014. – № 2 (54). – С. 16–18.

6. Guy Carpenter. Обзор мирового рынка страхования и перестрахования сельскохозяйственных рисков [Електронний ресурс] / Guy Carpenter // Фориншурер. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/06/11/10/2702>

7. Сосенко Е. Перестрахование сельскохозяйственных рисков в Украине [Електронний ресурс] / Е. Сосенко // Фориншурер. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/07/04/13/3009>

8. Гончаренко С. Гари Роше: Украинское агрострахование нуждается в концептуально новой стратегии [Електронний ресурс] / С. Гончаренко // Тусовка. – Режим доступу : <http://tusovka.kr.ua/news/2015/01/22/gari-roshe-ukrainskoe-agrostrahovanie-nuzhdaetsja-v-kontseptualno-novoi-strategii>

REFERENCES

Carpenter, G. "Obzor mirovogo rynka strakhovaniya i perestrahovaniya selskokhozyaystvennykh riskov" [Overview of the world market of insurance and reinsurance of agricultural risks]. Forinsurer. <http://forinsurer.com/public/06/11/10/2702>

Goncharenko, S. "Gari Roshe: Ukrainskoye agrostrakhovaniye nuzhdayetsya v kontseptualno novoy strategii" [Harry Roche: Ukrainian agricultural insurance needs a conceptually new strategy]. Tusovka. <http://tusovka.kr.ua/news/2015/01/22/gari-roshe-ukrainskoe-agrostrahovanie-nuzhdaetsja-v-kontseptualno-novoi-strategii>

"Rynok Agrostrakhovaniya Ukrainy v 2013 g." [The Insurance market in Ukraine in 2013]. http://agroinsurance.com/files/documents/Agroinsurance_in_Ukraine_2013_report_final.pdf

Shynkarenko, Ya. "Ohliad rynku ahrostrakhuvannia Ukrainy v 2013 rotsi" [Overview of insurance market in Ukraine in 2013]. *Strakhova sprava*, no. 2 (54) (2014): 16-18.

Sosenko, E. "Perestrahovaniye selskokhozyaystvennykh riskov v Ukraine" [Reinsurance of agricultural risks in Ukraine]. Forinsurer. <http://forinsurer.com/public/07/04/13/3009>

Tatarina, T. V. "Perspektyvy rozvytku ahrostrakhuvannia v Ukraini" [Prospects of development of agricultural insurance in Ukraine]. *Innovatsiyni resurs strakhovoho rynku v suchasnykh umovakh*. Kyiv: Lohos, 2014.

"V Ukraine razrobotan i obsuzhdaetsya proekt Kontseptsii razvitiya agrostrakhovaniya" [In Ukraine, prepared and discussed the draft concept of development of agricultural insurance]. Forinsurer. <http://forinsurer.com/news/14/06/23/31086>

Yakubovych, V. "Rynok ahrostrakhuvannia Ukrainy. Fokus na 2014-2016 rokakh. Proekt «Rozvytok finansuvannia ahrarynnoho sektoru v Yevropi ta Tsentralnii Azii»" [Agricultural insurance market in Ukraine. Focus on the years 2014-2016. The project «Development of financing of the agricultural sector in Europe and Central Asia»]. <http://forinsurer.com/files/file00564.pdf>